

Cumhuriyet Dönemi Türk Sanatında Kadın ¹

Burcu KAYA KARADUMAN ²

Başvuru Tarihi: 07.06.2023

Kabul Tarihi: 04.09.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Kadın figürü, Türk sanatının tarihinde önemli bir tema olmuştur. Cumhuriyet dönemi ise kadınların toplumsal hayattaki yerini değiştiren bir dönem olmuştur. Bu dönemde, kadınların eşitlik ve özgürlük mücadelesi sanata da yansımıştır. Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün kadınlara verdiği önem ve destek, sanatta da etkisini göstermiştir. Kadınlar, güçlü ve özgür bireyler olarak resim sanatında temsil edilmeye başlanmıştır. Kadının toplumsal hayattaki rolleri ve mücadelesi, resimler aracılığıyla ifade edilmiştir. Cumhuriyet döneminde Türk resim sanatında kadın figürünü ele alan birçok önemli sanatçı ortaya çıkmıştır. Bu sanatçılar, kadının toplumsal hayattaki yerini ve haklarını vurgulamışlardır. Kadınların güçlü duruşları, mücadeleleri resimlerde yansıtılmıştır. Türk resim sanatında cumhuriyet döneminde kadın figürünü ele alan birçok önemli sanatçı vardır. İbrahim Çallı, Neşet Günal, Nuri İyem, Mihri Müşfik, Nazlı Ecevit, Nezaket Ekici gibi sanatçılar da kadın figürünü farklı perspektiflerden ele almış ve kadının toplumsal hayattaki yerine dair çeşitli mesajlar vermişlerdir. Bu sanatçıların eserleri, kadının gücünü, özgürlüğünü ve toplumsal hayattaki yerini vurgulamıştır. Cumhuriyet dönemi Türk sanatında kadın, sadece bir obje olarak değil, güçlü bir birey ve toplumun eşit bir üyesi olarak resmedilmiştir. Bu da kadın hakları ve eşitliği mücadelesinin sanatta da yankı bulduğunu göstermektedir. Bu çalışma, tarihsel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiş ve betimlemelere dayalı nitel bir yaklaşım benimsemiştir. Cumhuriyet dönemi Türk resim sanatındaki kadın temsiline odaklanarak, kadının toplumsal hayattaki dönüşümünü ve mücadelesini anlamak için önemlidir. Kadının toplumsal hayattaki dönüşümü ve mücadelesi, resim sanatı üzerinden incelenerek, kadının gücü ve özgürlüğü vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi Türk Sanatı, Kadın Temsili, Toplumsal Dönüşüm, Mücadele, Güç, Özgürlük

Atıf: Kaya Karaduman, B. (2023). Cumhuriyet dönemi Türk sanatında kadın. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(Özel Sayı), 79-92.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Ana Bilim Dalı, burcukaraduman76@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3662-7078

Women in Turkish Art During the Republican Era

Burcu KAYA KARADUMAN ³

Submitted by: 07.06.2023

Accepted by: 04.09.2023

Article Type: Research Article

Abstract

The female figure has played a significant role in the history of Turkish art, particularly during the Republican era. This period witnessed changes in the societal status of women, and their struggle for equality and freedom was reflected in art. Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Republic, greatly emphasized and supported women, which also had an impact on art. Female individuals began to be depicted as strong and independent in paintings, highlighting their societal position and rights. Several prominent artists emerged during this era, including İbrahim Çallı, Neşet Günal, Nuri İyem, Mihri Müşfik, Nazlı Ecevit, and Nezaket Ekici, each approaching the female figure from different angles. Through their artwork, these artists emphasized the strength, freedom, and societal roles of women. The representation of women in Turkish painting during the Republican era moved beyond objectification, portraying them as powerful individuals and equal members of society. This demonstrates how the struggle for women's rights and equality found resonance in art as well. Understanding the transformation and struggles of women in societal life can be greatly enhanced by studying the representation of women in Turkish painting during this era. By examining their power and freedom through the lens of painting, this research sheds light on the significant role women played in society.

Keywords: Turkish Art of the Republican Era, Representation of Women, Social Transformation, Struggle, Power, Freedom

³ Sivas Cumhuriyet University, Institute of Social Sciences, Painting Department, burcukaraduman76@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3662-7078

Giriş

Tarih, bir toplumun kültürel kimliğini ve değerlerini anlamamızı sağlayan önemli bir kaynaktır. Bu bağlamda, Orhon Kitabeleri Türklerle ilgili en eski ve önemli yazılı kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu kitabelerden elde edilen bilgilere göre, Türk toplumunda kız çocuklarına büyük önem verilmiş ve kadınların saygınlığı ve devlet idaresindeki rolü diğer kavimlere kıyasla daha fazla olmuştur (Kafesoğlu, 1995, s. 257-258). Şamanizm'in etkisiyle Türkler, kadını erkekten ayırmamış hatta bazı konularda kadına daha fazla değer vermiştir. Ancak sonraki dönemlerde, örneğin Selçuklu Devleti'nde, kadınlar kültürel ve sosyal ilişkilerde etkinliklerini sürdürmüş olsa da siyasette giderek daha az yer almış ve politik hayatta aktif olarak görünme imkânlarından yoksun bırakılmışlardır. Osmanlı Devleti'nde ise kadınlar, yaşadıkları bölgelere bağlı olarak değişen bir özgürlük anlayışı içinde hayatta mücadele etmişlerdir. Kırsal yörelerde kadın, kocasının yanında ev ekonomisinin temel unsuru, aile kavramının vazgeçilmez bir parçası ve kırsal hayatın danışmanı olarak yer almıştır. Ancak kentsel bölgelerde, özellikle 15. yüzyılda Bizans ve İran etkisiyle kurumlaşan harem nedeniyle kadın, dört duvar arasına kapatılan bir "meta" haline gelmiştir. Kent kadını, sokağa çıkma günleri bile sınırlandırılmış ve çoğu zaman sarayda entrikalar şeklinde veya öç alma tarzında ismini duyurabilmiştir. Kadın, ya lanetlenen bir sultan ya da çocuk yapan, ancak çocuğu üzerinde bile söz hakkı olmayan, alınıp satılabilen bir mal olarak görülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla "ağız var dili yok" hükmünde bir durumdadır. Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleri, Türkiye'de Türk kadınının yeni bir tanımının oluşmasını sağlamıştır. İslam dininde kadının özgür ve erkekle eşit olduğu anlayışına rağmen, teokratik bir devlet sistemi içinde kadının hürriyetleri kısıtlanmış ve eve kapatılmıştır. Ancak Cumhuriyet dönemi ve özellikle Atatürk'ün öğretileriyle birlikte, kadınlar tekrar hak ettikleri statüye kavuşma yoluna girmiştir (Doğramacı, 1982, s. 112). Bu dönemde Türk kadını, toplumsal hayatta daha aktif bir rol üstlenmeye başlamış ve eğitim, iş hayatı ve siyaset gibi alanlarda daha fazla özgürlük elde etmiştir. Atatürk'ün kadınlara verdiği önemli haklar ve teşvikler, Türk kadınının güçlenmesine ve toplumda etkin bir şekilde var olmasına katkıda bulunmuştur (Kaplan, 1988, s. 158).

Bu bağlamda Cumhuriyet dönemi Türk sanatı, Türk toplumunda kadının toplumsal hayattaki rolünün değişimini ve mücadelesini yansıtan önemli bir dönemdir. Bu dönem, Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün kadınlara verdiği önemi ve destekleyici politikalarını sanata da yansıtmıştır. Kadınlar, güçlü ve özgür bireyler olarak resim sanatında temsil edilmeye başlanmıştır. Kadının toplumsal hayattaki rolleri ve mücadelesi, resimler aracılığıyla ifade edilmiştir. Cumhuriyet dönemi, Türk resim sanatında kadın figürünün ele alındığı birçok önemli sanatçının ortaya çıktığı bir dönemdir. Bu sanatçılar, kadının toplumsal hayattaki yerini ve haklarını vurgulama amacıyla eserlerini oluşturmuşlardır. Kadınların güçlü duruşları ve mücadeleleri, resimler aracılığıyla etkileyici bir şekilde yansıtılmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada, kadın betimlemelerinin Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana nasıl değiştiği ve bu değişimin sanat eserlerine nasıl yansıdığı incelenmiştir. Bu amaçla, tarihsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tarihsel araştırma yöntemi, konu ve problemin geçmişine odaklanarak verilerin bulunduğu kaynakları incelemeyi içeren bir yöntemdir. Her araştırmanın bir geçmişi olduğu ve araştırmacının bu geçmişi incelemek zorunda olduğu düşüncesi temel alınarak bu yöntem kullanılmıştır (Kaptan'dan akt. Şen, 2005, s. 345).

Veri Analizi

Kadın figürü, Türk Sanatında uzun bir geçmişe sahiptir ve çeşitli sanat formlarında önemli bir yer tutar. Kadınlar, resim, heykel, seramik, el sanatları ve diğer birçok sanat dalında temsil edilmişlerdir. Bu çalışmada, kadın figürünün Türk sanatındaki önemi ve bu figürün şekillenmesinde toplumsal süreçlerin rolü incelenmiştir. Araştırma kapsamında, özellikle Cumhuriyet dönemi ve çağdaş sanatta kadın figürünün ifade biçimleri başlığı altında Türk sanatındaki kadın imgesinin içerdiği anlamlar araştırılmıştır.

Cumhuriyet Dönemi Türk Sanatında Kadın Figürü: Öncüler ve İfade Biçimleri

Cumhuriyet dönemi Türk sanatında kadın figürünü resmeden birçok önemli sanatçı bulunmaktadır. Türk resim sanatının öncülerinden olan İbrahim Çallı, kadınları güçlü ve zarif bir şekilde betimlemiştir (Antmen, 2013, s. 53). Bu nedenle, Türk resim sanatının kadına bakışını anlamak ve toplumsal cinsiyet dinamiklerini çözümlmek için İbrahim Çallı'nın kadın portrelerini ve toplumsal hayatta kadının rolünü ele alan tablolarını yakından incelemek oldukça önemlidir (Şahin, 2014, s.74). Nuri İyem, kadın figürünü modern bir anlayışla resmeden önemli sanatçılardan biridir. Kadınların güçlü ve özgür duruşlarını yansıtan eserleriyle tanınmıştır (Bender, 2010, s. 47). Neşet Günel, Türk resminde kadın figürünü başarıyla temsil eden sanatçılardan biridir. Çalışmalarında kadınların toplumsal hayattaki yerini vurgulamış ve güçlü duruşlarıyla dikkat çekmiştir (Berksoy, 1997, s. 127). Turgut Zaim, kadın figürünü toplumcu gerçekçi bir yaklaşımla resmeden sanatçılardan biridir. Kadının toplumsal ve duygusal deneyimlerini ifade eden eserler üretmiştir.

Cumhuriyet Dönemi Türk Sanatında Kadın Figürü ve Kadın Sanatçıları

Kadının gücünü ve duygularını eserlerine yansıtan Türk resim sanatının öncü kadın sanatçılarından biri olan Mihri Müşfik, kadın portreleriyle tanınır. Mihri Müşfik, 1886 yılında Kadıköy'ün Bahariye semtinde doğmuştur. Batı tarzında bir eğitim alan Mihri Müşfik Hanım, edebiyat, resim ve müzik alanlarında eğitim görmüş ve en büyük ilgiyi resim alanında bulmuştur. Resim sanatıyla ilgili çalışmalar yapmıştır. Mihri Müşfik Hanım, Türkiye'ye döndükten sonra Fausto Zonaro'dan ders alarak Batı tarzı resim anlayışının yayılmasına katkıda bulunmuştur. Zonaro, sarayın ressamı olarak görev yapmaktadır ve Mihri Müşfik Hanım, ondan aldığı derslerle sanatsal açılığını gidermeye çalışmıştır. Bu süreçte özellikle resim gibi yüzyıllardır günah olarak kabul edilen bir konuda kadınların yurtdışında eğitim alması alışılmış bir durum değildir. Ancak, Mihri Müşfik Hanımın çok istekli ve kararlılığı neticesinde bu eğitimi alabilmek için İtalya'da gittiği ve hayatını portrelerden oluşan tablolar yaparak sürdürdüğü bilinmektedir (Öztürk, 2001, s.53). Mihri Müşfik Hanım, 1913-1922 yılları arasında Türk resim sanatında önemli bir rol oynayan bir sanatçıdır. Dönemin kadınlarının alabileceği en yüksek sanat eğitimi olan Dar'ül Malumat adlı kız sanat okulundan mezun olduktan sonra, yine kadınların üniversite düzeyinde eğitim alabilmesi için çaba sarf etmiştir. Avrupa'da aldığı sanat eğitimi ve yaptığı çalışmalar sonucunda kadınlara yönelik bir sanat üniversitesi olan İnas Sanay-i Nefise Mektebi'nin kuruluşunda aktif rol oynamıştır (Başbuğ, 2009, s. 122).

Bununla birlikte Mihri Müşfik Hanım, İnas Sanayi-i Nefise mektebinde (1914) hem yönetici hem de öğretmen olarak görev almıştır. Bu göreviyle, okulun müdürlüğünü üstlenen Mihri Hanım, bu alanda önemli bir rol oynamış ve bir ilki gerçekleştirmiştir (Karadağ, 2008, s. 21-30). Özellikle kadın portrelerine odaklanarak ünlü ve önemli kişilerin yanı sıra birçok eser ortaya koymuştur. (Resim 1) Tam tarihi bilinmeyen bir kadın portresi, dönemin giyim tarzı ve güzellik anlayışı hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır. Portrenin figürünün duruşu, melankolik bir ruh hali yansıtırken, yüzünün ortaya çıkarılmasıyla desteklenen huzurlu bir ışık, ifadeyi güçlendiren bir rol oynamaktadır.

Mihri Müşfik Hanım, Türkiye'de çağdaş resim çalışmalarının başlamasına öncülük eden ve özellikle portre alanında önemli eserler ortaya koyan bir sanatçıdır. Türk Resim Sanatı üzerinde büyük etkiler bırakmıştır. Mihri Müşfik Hanım, tutkulu kişiliği, coşkusu ve yaşam tarzıyla Türk kadınlarına ilham vermiş ve birçok kadının sanatı meslek olarak seçmesine öncülük etmiştir. Eserleri, 1914 kuşağı sanatçılarıyla aynı döneme denk gelmesine rağmen, adı ancak yakın zamanda daha fazla araştırma ve kaynakta yer almaya başlamıştır. Günümüzde hala toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hissedildiği bir dönemde, Mihri Müşfik Hanım'ın yaşadığı zorlukları tahmin etmek güç değildir.

Mihri Müşfik Hanım, Resim 1'deki gibi birçok eserinde sadece görsel detaylara odaklanmakla kalmamış, aynı zamanda figürlerin iç dünyasını da başarılı bir şekilde resimlemiştir. Bu portrede olduğu gibi, Mihri Müşfik Hanım çalışmalarında figürlerin ruh hallerini de başarılı bir şekilde resmin yüzeyine yansıtmayı başarmıştır. Mihri Hanım, farklı resim tekniklerini cesaretle denemekten çekinmemiş ve ustalıklı kullanmıştır. Suluboya, pastel, yağlı boya gibi çeşitli malzemeleri ve yüzeyleri aynı yetenekle kullanabilme becerisine sahiptir (Seyran, 2005, s. 59). Eserleri, kadınların iç dünyasını, duygusal durumlarını ve güçlü karakterlerini yansıtırken, aynı zamanda bir sanatçı gözüyle dünyayı da ele alır (Çaha, 2016, s. 105). Portrelerindeki duyarlılık ve sağlam desen yapısıyla özgün bir anlayışı birleştirerek, o dönemin yüzlerini günümüze taşımıştır. Mihri Müşfik Hanım'ın eserlerinde batılı kadınların yaşam tarzı ve giyim tarzının öne çıkması, onun Avrupa'da aldığı sanat eğitimi ve batı kültürüyle etkileşimiyle ilişkilendirilebilir. Avrupa'da eğitim görmesi, onun sanat anlayışında ve tarzında batılı etkilerin görülmesine neden olmuştur. Bu da eserlerinde daha modern, batılı bir perspektifi yansıtmaya yol açmıştır. Nitekim resmin ön plandaki genç kadını, siyah renkteki giysisiyle uyumlu bir şekilde süsleyen beyaz inci kolyesi, dönemin giyim tarzına örnek teşkil etmektedir. Bu kolye, o dönemdeki moda ve zarafet anlayışını yansıtan bir aksesuardır. Genç kadın, yüzünde mahcup bir ifadeyle biraz tedirgin bir şekilde bakmaktadır. Ressam, bu duyguyu başarılı bir şekilde yansıtmış ve genç kadının iç dünyasını resme aktarmıştır. Yüz ifadesindeki mahcubiyet ve tedirginlik, izleyiciye genç kadının içsel durumunu anlatır. "Bekâr kadın" fikri, o dönemde birçok sorunu ve eleştiriyi beraberinde getiriyordu. Bu bağlamda, Mihri Müşfik Hanım'ın boşanmış bir kadın olarak farklı bir ülkede erkeklere özgü kabul edilen yüksek sanatlar alanı olan resimle ilgilenerek kendi olabilmeyi başarması, onun yaşama bakışı hakkında önemli veriler sunar. Görünüşe göre Mihri Hanım, o dönemdeki kadın odaklı gelişmeleri sadece takip etmekle kalmamış, aynı zamanda bu çağdaş kadın anlayışını kendi yaşamında benimseyerek uygulamıştı (Dolmacı, 2009, s. 3). Özetle Mihri Müşfik Hanım, yaşadığı dönemde Türk kadınının adını bir sanatçı olarak yeniden yazmıştır. Yaptığı reform niteliğindeki çalışmalar ve öncü rolü sayesinde, kadınların sanata ve eğitime erişimini teşvik etmiş ve kadınların sanat alanında güçlenmesine yardımcı olmuştur. Cesur ve kararlı bir şekilde sanat yolunda ilerlemiş, kadınların yeteneklerini kanıtlamış ve özgün bir sanatçı olarak önemli bir yer edinmiştir.

Resim 1. Mihri Müşfik Hanım Genç Kadın Portresi (Leblebitozu, 2017).

Kadınların gücünü ve potansiyelini vurgulayarak eserler üreten Cumhuriyet döneminin bir diğer önemli ismi Hale Asaf, Türk resim tarihinin ilk kadın ressamlarından biri olarak bilinir. 1905 yılında İstanbul'da doğmuştur (Durusoy, 2022). Cumhuriyet Dönemi'nde, Türk resim sanatının yeni ve çağdaş bir başlangıcının yapıldığı dönemde yaşayan sanatçılar, zorlu şartlara rağmen sanat eserleriyle dikkat çekmektedir.

Hale Asaf, sanat yolculuğuna teyzesi Mihri Hanım'dan aldığı ilk resim dersleriyle başlamıştır. Sanatçı, babasının teşvikiyle Almanya'ya gönderilmiş ve Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'nin sınavını geçerek eğitimine başlamıştır. Bu dönemde, Atatürk'ün daveti üzerine Ankara'ya gitmiş ve Atatürk'ün iki portresini yapma fırsatı bulmuştur. Berlin'de Prof. Arthur Kampf'ın öğrencisi olarak eğitim almış, kapsamlı ve disiplinli akademik eğitimden yararlanmıştı. Bu süreçte özellikle desen yeteneği güçlenmiştir (Pelvanoğlu, 2018, s. 72). Berlin'deki dönemi boyunca sağlık sorunları yaşayan ve maddi sıkıntılarla karşılaşan Hale Asaf, aynı yıl içinde Türkiye'ye dönmüştür. Sanat çalışmalarına ara vermeden İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'ne katılmış, önce Feyhaman Duran'ın öğrencisi olmuş, daha sonra ise okulun Sanayi-i Nefise ile birleşmesi sonucu Şevket Dağ tarafından eğitilmiştir (Giray, 1997, s. 174).

Hale Asaf, dönemin en yetenekli kadın sanatçılarından biridir ve eserlerinde yalın (Resim 2), gerçekçi bir tarz kullanarak iç dünyasını yansıtmıştır. Çarpıcı işler ortaya koymuştur. Mihri Müşfik gibi teyzesiyle aynı mesleği paylaşmıştır. Ne yazık ki, Hale Asaf sağlık sorunlarıyla mücadele etmek zorunda kalmış ve henüz 35 yaşında yaşamını yitirdiği bilinmektedir. Ancak, verdiği mücadele ve yaşadığı hüznü anlatan pastel tonlu tabloları günümüzde hala sanatçının duygularını yansıtmaya devam etmektedir.

Resim 2. Hale Asaf, Oto portre (İstanbulsanatevi, 1987).

Sanata olan tutku, birçok kadının kendilerini ifade etme ve sanatla uğraşma cesaretini bulmasına ilham kaynağı olmuştur. Bu kadınlardan biri de Nazlı Ecevit'tir. Nazlı Ecevit, Mihri Müşfik Hanım'ın etkisiyle sanat alanında ilerlemiş ve Türk resim sanatına önemli katkılar sağlamış bir sanatçıdır.

Nazlı Ecevit, Türkiye'nin ilk kadın ressamlarından biri olarak bilinir. 1915 yılında Dârü'l-Muallimât (Kız Öğretmen Okulu) ve İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nde (Güzel Sanatlar Akademisi), 1922 yılında resim eğitimini tamamlayarak bu okulların ilk öğrencilerinden biri oldu. Bununla birlikte İstanbul ve Ankara konservatuarlarında uzun süre resim öğretmenliği yapmıştır. Aynı zamanda (1922-1941) resim öğretmeni olarak Ankara ve İstanbul kız liselerinde de görev almıştır (Giray, 2004). Eserlerinde izlenimciliğin etkilerini taşıyan gerçekçi bir üslup sergileyen Nazlı Ecevit'in sanatında, Mihri Müşfik ve Feyhaman Duran'ın atölyelerinde aldığı eğitimin etkileri görülür (Akçay, 2015, s. 105).

Ecevit, her tarzı başarıyla tuvaline yansıtmış bir sanatçıdır. 1947 yılında resim yapmaya verdiği aradan sonra sanata geri dönen Ecevit, 1948-1975 yılları arasında Devlet Resim ve Heykel Müzesi sergilerine katılmış ve eserleri bu müzede sergilenmiştir. Nazlı Ecevit, portre, manzara ve natüremort (ölü doğa) resimleriyle tanınır. Yağlıboya, pastel, suluboya ve karakalem çalışmalarıyla çeşitli eserler vermiştir (Yasa-Yaman, 2012, s. 221).

Özellikle yağlıboya kadın portreleri, İstanbul manzaraları ve manzara resimleriyle ün kazanmıştır. Ecevit'in portrelerinde kadın figürüne özel bir ilgi ve yetenek olduğu bilinmektedir. Sanatçı, figürleri gerçekçi bir şekilde betimlerken aynı zamanda onlara duygusal bir derinlik katmayı başarmıştır (Resim 3). İstanbul manzaralarında ise şehrin tarihi ve kültürel dokusunu yansıtan bir estetik anlayış sergilemiştir.

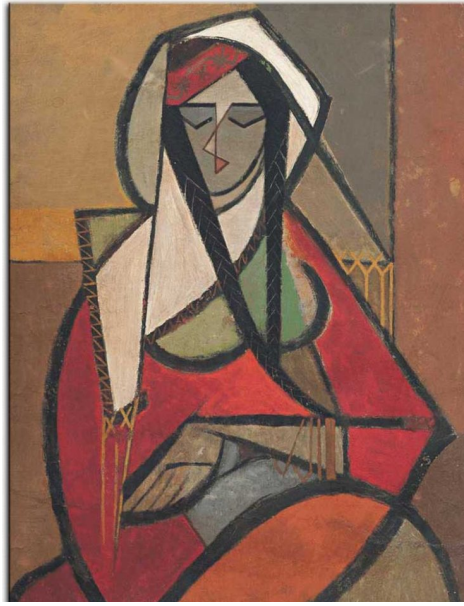
Ecevit'in başarıları, 1975 yılında İstanbul Festivali Açık hava Resim-Heykel ve Seramik Sergisi'nde İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü tarafından verilen bir başarı madalyası ile onurlandırılmıştır (Ecevit, 2020). Bu ödül, sanatçının yeteneğinin ve eserlerinin tanınmasının bir göstergesidir.

Nazlı Ecevit'in sanat kariyeri boyunca sergilediği çeşitlilik ve başarı, Türk sanat camiasında takdirle karşılanmıştır. Eserleri, güçlü kompozisyonları, detaylara verdiği önem ve renk kullanımıyla dikkat çekmektedir. Sanatseverler arasında geniş bir hayran kitlesi bulunan Ecevit, Türk resim sanatına önemli katkılarda bulunmuş ve ün kazanmış bir sanatçı olarak anılmaktadır.

Resim 3. Nazlı Ecevit, Portre, (Kültür Portalı, 2023).

Maide Arel, 1907-1997 yılları arasında yaşamış bir sanatçıdır (İstanbul sanat evi, 2021). Kübizm akımından ilham alarak çalışmalarını gerçekleştirmiş ve geometrik soyutlamayı öncü bir şekilde kullanmıştır. Eserlerinde kübist tarzı ve yerel motifleri bir araya getirmiştir (Resim 4) (Duben, 2007, s. 204-205). Aynı zamanda mozaik çalışmaları da yapmıştır. Maide Arel'in resimlerinde, yarı soyut ve dışavurumcu bir doğa görülmektedir ve geleneksel yaşama ait konuları resmetmiştir. Bununla birlikte, Türkiye'de kadınların farklı platformlarda yer almasını teşvik etme ve kadın sanatçılara destek olma konusunda da önemli roller üstlenerek, güçlü, başarılı ve çok yönlü bir Türk kadınının temsilcisi olmayı başarmıştır.

Resim 4. Maide Arel, Kadın, Ahşap Üzeri Yağlıboya, 77 x 60 cm (İstanbulsanatevi, 2023).

Bir diğer önemli kadın sanatçı Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun eşi Eren Eyüboğlu için Bedri Rahmi tarafından "Ben sonradan ressamım, Eren anadan doğma ressamdır" şeklinde tanımlanmıştır. Sanatçı, Anadolu'nun çeşitli bölgelerini gezip çalışmalarını bu coğrafyalara adanarak, eserlerinde Anadolu manzaralarını, kadını ve insanlarını konu edinmiştir (Çevik, 2018, s. 218-230). Bununla birlikte Şükriye Dikmen, Eren Eyüboğlu, Celile Hikmet, Müfide Kadri, Melek Celal Sofu, Güzın Duran, Fahrelnissa Zeid, Aliye Berger gibi kadın sanatçılar, Türk resim sanatının çeşitli dönemlerinde farklı tarzlar ve temalarla katkı sağlayarak, toplumsal ve kültürel etkileri yansıtan özgün eserler üretmiş ve Türk resminin zenginliğine büyük ölçüde katkıda bulunmuşlardır.

Bu sanatçılar Türk sanatının çeşitli alanlarında eserler vermiş ve kültürel mirasa katkı sağlamış kadın sanatçılardır. Her birinin kendi tarzı ve perspektifiyle ürettikleri eserler, Türk sanatının çeşitliliğini yansıtmaktadır. Özetle, Türk sanatında iz bırakmış değerli isimler olmalarının beraberinde hem sanatsal başarıları hem de kadın temsili açısından önemli birer figür olarak kabul edilmektedirler.

Çağdaş Türk Sanatında Kadın Sanatçılara Bakış

Çağdaş Türk sanatında kadın figürleri ve kadın sanatçılar, önemli bir rol oynamış ve sanat dünyasına değerli katkılarda bulunmuşlardır. Kadının kimlik, beden, cinsiyet ve toplumsal rolleri gibi temalar, sanatçılar tarafından sorgulanmış ve eleştirilmiştir. Çağdaş toplumsal cinsiyet rollerini eleştiren çalışmalar yapan önemli kadın sanatçılardan Nezaket Ekici, çağdaş sanat alanında faaliyet gösteren ve performans sanatıyla tanınmaktadır. Ekici'nin çalışmaları genellikle beden, kimlik, iletişim ve toplumsal ilişkiler gibi konuları ele alır. Performans sanatı aracılığıyla kendisini ifade eder ve izleyiciyle etkileşim kurar. Eserleri, sıra dışı ve sınırları zorlayıcı bir deneyim sunar. Nitekim performanslarında da beden hareketleri, jestleri ve sesi kullanarak iletişim kurduğu görülür (Ceylaner, 2012, s. 90). Sanatçı, farklı kültürel ve sosyal deneyimlerden ilham alınarak bu deneyimleri eserlerine yansıtmıştır. Toplumun ve bireylerin kimlikleri, cinsiyet rolleri ve iletişim araçları üzerine düşündürür. Yaratıcı ve provokatif yaklaşımıyla, izleyicilerde düşünce ve duygusal tepkiler uyandırmayı hedeflemektedir (Resim 5).

Resim 5. Nezaket Ekici, Performans, 2015 (Pazarbaşı, 2015)

Kimlik, cinsiyet ve kültürel normlar üzerine odaklanan eserleriyle tanınan Nilbar Güreş ise, kadının toplumsal hayattaki yerini sorgulayan çalışmalar yapmış ve kültürel çeşitliliği, cinsiyet eşitliğini ve kimlik meselelerini ele almıştır. Bu video performansında (Resim 6) Güreş, başına giydiği her katmanı açarak birlikte yaşadığı kadınların isimlerini söyleyerek günlük hayatın biyografik deneyimini siyasi bir konu olan İslam fobiye taşımaktadır. Özellikle Avrupa'da göçmen karşıtı grupların ırkçı politikalarını meşrulaştırmak için "örtülü ve güçsüz bırakılan" müslüman figürünü kullanmalarının kadınlara yönelik İslam fobiye bir tepki olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma, Viyana ve İstanbul gibi farklı yerlerde yaşayan sanatçının kendini konumlandırma potansiyelini ve coğrafi sınırları aşma kabiliyetini vurgulayarak kavramsal bir anlam taşımaktadır. Nezaket Ekici'nin bu performansı, siyasi bir mesele olan İslam fobiye dikkat çeken ve kadınların güçlendirilmesi için bir çağrıda bulunan önemli bir çalışmadır.

Resim 6. Nilbar Güreş, Video (Güreş, 2006).

Son olarak eserleriyle kadının mücadelesini ve kadına yönelik toplumsal baskıları ele alan Şükran Moral, feminist bir perspektifle çalışan bir sanatçıdır. Kadının güçlü duruşunu ve toplumsal hayattaki yerini vurgulayan eserler ortaya koymuştur. Çocuk gelin (Resim 7) olgusu, evlilik adı altında normalleştirme süreciyle kabul edilmiş bir durumdadır. Bu normalleştirme süreci, kadın ve kadın bedeni üzerindeki hak taleplerini, vicdan kavramının rahatlatılmasını amaçlamaktadır. Bir enstalasyon çalışmasında Moral, çocuk figürüne gelinlik giydirmiştir. Göğüs kısmına ve kollarına altın takılar ekleyerek, gelinliğin bel bölgesine bağladığı kırmızı kurdeleyle kadın bedeninin indirgendiği bekâret kavramına göndermede bulunur. Ancak sanatçı, bu noktada durmayıp bir adım daha ileri gitmiş ve gelinliği kanla lekelemiştir. Kan, öncelikle bekâret sembolü ile başlayıp namusla ilişkilendirilen her türlü cinayeti içeren geniş bir yelpazede ele alınır. Çocuk gelinin önünde yerde duran yastık, Türkiye coğrafyasını temsil ederken üzerindeki kan desenleri, çocuk gelinlerin ve cinayetlerin ne kadar yaygın olduğunu ifade etmektedir. Bu ifade, toplumumuzda kanıksanmış ve en tehlikeli insanlık suçuna işaret etmektedir.

Resim 7. Şükran Moral, Çocuk Gelin, 2014 (Yıldırım, 2014).

Türk sanat tarihinde bir dizi değerli sanatçı bulunmaktadır. Türkiye'nin farklı dönemlerinde sanat alanında önemli katkılarda bulunmuş kadın sanatçılardan Selma Gürbüz, Neşe Erdok gibi çağdaş Türk sanatında önemli bir yer edinmiş kadın sanatçılar, eserlerinde kadın figürünü ve kadının toplumsal hayattaki rolünü çeşitli perspektiflerden ele alarak, toplumsal cinsiyet meselelerini ve kadının kimliğini sorgulayan çalışmalar üretmişlerdir. Bu sanatçılar, eserleriyle kadının toplumsal hayatta karşılaştığı zorlukları ve cinsiyet rollerini ele alarak, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadının güçlenmesi ve özgürleşmesi gibi önemli konulara dikkat çekmektedirler. Sanatları aracılığıyla toplumda farkındalık yaratmayı ve değişimi teşvik etmeyi amaçlamaktadırlar.

Sonuç

Cumhuriyet Dönemi Türk sanatında kadın figürü ve kadın sanatçıları, Türkiye'nin modernleşme süreciyle birlikte önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, kadınların toplumsal ve kültürel alandaki rollerinde büyük değişiklikler meydana gelmiş ve bu dönemde Türk sanatında kadınların yerinin güçlenmesi gözlemlenmiştir. Cumhuriyet Dönemi Türk sanatında kadın figürleri, kadının toplumdaki yeni konumunu yansıtan önemli bir unsurdur. Bu dönemde kadınlar, sanat eserlerinde daha özgür ve aktif bir şekilde temsil edilmeye başlanmışlardır. Kadın figürleri, güçlü, bağımsız ve özgür bir kimlikle resmedilerek, toplumda kadının gücünü ve değerini vurgulayan birer sembol haline gelmiştir. Aynı şekilde, Cumhuriyet Dönemi Türk sanatında kadın sanatçılar da etkili bir varlık kazanmıştır. Atatürk'ün çağdaşlaşma ve eşitlikçi yaklaşımlarıyla birlikte, kadınlar da sanat alanında aktif rol oynamaya başlamışlardır. Kadın sanatçılar, resim, heykel, seramik, fotoğraf gibi çeşitli disiplinlerde üretim yaparak, sanat dünyasına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu dönemdeki kadın sanatçılar, kendi deneyimlerini, duygularını ve düşüncelerini sanatlarıyla ifade etmişlerdir. Kendilerine özgü sanatsal dil ve anlatım biçimleriyle, kadın deneyimini ve kadın perspektifini sanat eserlerine yansıtmışlardır. Kadın sanatçılar, toplumsal cinsiyet rolleri ve kadının yerine dair mevcut algıları sorgulayan çalışmalarıyla, çağdaş sanatın evrensel diline katkıda bulunmuşlardır.

Cumhuriyet Dönemi Türk sanatında kadın figürü ve kadın sanatçılarının varlığı, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının özgürlüğü açısından önemli bir adımdır. Bu başlık altında incelenen sanat eserleri ve sanatçıların çalışmaları, çağdaş sanatın evrensel bir perspektifle toplumsal dönüşüm ve cinsiyet eşitliği mücadelesine nasıl katkıda bulunduğunu göstermektedir. Günümüzde, kadın sanatçılar farklı sanat alanlarında ürettikleri eserlerle güçlü bir etki yaratmaktadır. Bu çabalar, toplumsal cinsiyet eşitliği ve sanat dünyası için kritik öneme sahiptir. Sonuç olarak, kadın sanatçıların daha fazla görünür olması ve yaratıcılıklarını özgürce ifade etmeleri, toplumsal cinsiyet eşitliği ve sanatın daha kapsayıcı bir alan olmasına katkıda bulunacaktır.

Kaynakça

- Antmen, A. (2013). *Kimlikli bedenler*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Akçay, S. (2015). *Türk resim sanatında (1908-1930) erken Cumhuriyet Dönemine kadar ilk ve öncü kadın ressamlar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Doğuş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Başbuğ, F. (2009). *1914 Çallı Kuşağı'nın Türk resim sanatı ve eğitimine etkisi* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bender, M. T. (2010). Nuri İyem'in resimlerinde göz. *Yedi Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, (2), 47. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/issue-file/37786>
- Berksoy, F. (1997). *20. yüzyıl batı ve Türk resminde toplumsal gerçekçilik*. İstanbul: Bakışlar Matbaacılık.
- Ceylaner, S. C. (2012). *Çağdaş sanatta bedenin cinsel temsiliyetine bir bakış* (Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çaha, M. (2016). Türk resminin kadın öncüsü Mihri Müşfik. *İsmek El Sanatları Dergisi*, 21, 102-107. Erişim adresi: https://www.academia.edu/22976984/Türk_Resminin_Kadın_Öncüsü_Mihri_Müşfik
- Çevik, S. (2018). Resim sanatında kadın ve Balkan izleri: Eren Eyüboğlu, *Karadeniz Dergisi*, 40, 218-230. Erişim adresi: <https://doi.org/10.17498/kdeniz.477479>

- Dolmacı, S. (2009). Sanat tarihinde tutkularıyla Anarşist bir kadın: Mihri Müşfik. *Artist Modern*, 01(96), 64–67. Erişim adresi: <http://lebriz.com/pages/lst.aspx?articleID=351&ionID=2&lang=TR&bhcp=1>
- Doğramacı, E. (1982). *Türkiye'de kadın hakları*. Ankara: Ünsel Kitabevi.
- Durusoy, Z. (2022). *Sanat tarihine yön veren ilk Türk kadın ressamlarımızdan Hale Asaf kimdir?* Erişim adresi: <https://listelist.com/hale-asaf-kimdir/>
- Duben, İ. (2007). *Türk resmi ve eleştirisi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Eroğlu, G. (2017). *Cumhuriyet Dönemi kadın hakları ışığında öncü Türk kadın ressamlar* (Yüksek Lisans Tezi). Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ecevit, N. (2020). *Turkish paintings*. Erişim adresi: https://web.archive.org/web/20200819222124/http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=598
- Giray, K. (2004). *Cumhuriyet'in ilk ressamları*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Giray, K. (1997). *Müstakil ressamlar ve heykeltıraşlar birliği*. İstanbul: Akbank Yayınları.
- İstanbulSanatEvi. (1987). *Hale Asaf hayatı ve eserleri*. Erişim adresi: <https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/hale-asaf-hayati-ve-eserleri/>
- İstanbulSanatEvi. (2021). *Maide Arel hayatı ve eserleri* Erişim adresi: <https://www.istanbulsanatevi.com/unlu-sanatcilarin-hayati/soyadi-a-unlu-sanatcilarin-hayati/maide-arel-hayati-ve-eserleri/>
- Güreş, N. (2006). *Soyunma*. Erişim adresi: <https://universes.art/en/nafas/articles/2011/nilbar-gures/img/01>
- Kaplan, L. (1988). *Cemiyetlerde ve siyasi teşkilatlarda Türk kadını (1908-1960)*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kafesoğlu, İ. (1995). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayın.
- Kültür Portalı. (2023). *Fatma Nazlı Ecevit*. Erişim adresi: <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/fatma-nazli-ecevit>
- Karadağ, E. (2008). *Cumhuriyet dönemindeki kadın sanatçıların resim öğretimindeki rolü* (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Samsun.
- Leblebitozu. (2017). *Mihri Müşfik'in eserleri ve hayatı*. Erişim adresi: <https://www.leblebitozu.com/mihri-musfikin-eserleri-ve-hayati/>
- Öztürk, Y. (2001). *İki kadın ressamımız Hale Asaf ve Mihri Müşfik ve acınası yaşamları*. İstanbul: Bütün Dünya.

- Pazarbası, E. (2015). *İzleyicinin yüzüne bakmadan mekândaki gerilimi hissediyorum*. Erişim adresi: <https://www.artfulliving.com.tr/sanat/izleyicinin-yuzune-bakmadan-mekndaki-gerilimi-hissediyoum-i-3631>
- Pelvanoğlu, B. (2018). *Hale Asaf Türk resim sanatında bir dönüm noktası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Seyran, E. (2005). *Mihri Müşfik yaşamı ve sanatı* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, M. (2014). *Çağdaş Türk resminde kadın imgesi (1960 - 1980)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şen, Ü. S. (2005). Sanat eğitiminde bilimsel araştırma yöntemlerinin kullanılması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 345-360. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/2815/37890>
- Yıldırım, Ö. (2014). *Welcome to Turkey, Şükran Moral sergisi*. Erişim adresi: <http://ozgenyildirim.blogspot.com/2014/12/welcome-to-turkey-sukran-moral-sergisi>.
- Yasa-Yaman, Z. (Ed.). (2012). *İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e sanat*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Extended Abstract

Purpose

The aim of this study is to examine the importance of the female figure in Turkish art and the role of societal processes in shaping this figure. Particularly focusing on the expression forms of the female figure in the Republican era and contemporary art, the study aims to explore the meanings contained within the representation of women in Turkish art. The findings of this study will contribute to our understanding of the societal impact of the female figure in Turkish art and the role of women in the art field.

Design and Methodology

The Republican era represents a significant turning point for the depiction of the female figure in Turkish art. Women gained more freedom and actively participated in society, embracing egalitarian ideals. This transformation was reflected in the realm of art, where female figures were portrayed as symbols of a strong, liberated, and progressive society.

In contemporary art, the female figure has been approached through diverse forms of expression. Women have used art as a means to express their own experiences and female identities with the help of artists. The female figure has been presented as a powerful symbol of resistance, a tool to question gender roles, and a form of challenging societal norms.

Findings

The Republic era was a crucial turning point for the female figure in Turkish art. Women gained more freedom in society and actively participated in cultural spheres, leading to significant changes in artistic expressions. Particularly in painting, the female figure took on a new meaning during this period. Artists aimed to depict

women as strong, independent, and free beings who shaped their own lives. With their powerful postures, determined expressions, and progressive attitudes, female figures challenged societal norms and questioned women's place in society. In contemporary art that followed the Republic era, the female figure was approached through diverse forms of expression. Women found opportunities to express their experiences and female identities through the medium of art. Art became a platform for questioning gender roles, representing a symbol of powerful resistance, and challenging societal norms. Some artists portrayed the female figure not as a sexual object, but as a symbol of strength and self-sufficiency, emphasizing women's freedom and questioning their societal position. Other artists produced works that critiqued and interrogated gender roles, using the female figure as a means to dismantle gender stereotypes and challenge societal norms. Contemporary art represented the female figure through various media and techniques, including painting, sculpture, installation art, performance art, and photography. Artists manipulated the female body to create compositions that defied societal norms, boldly showcasing women's power. The portrayal of the female figure in contemporary art is closely linked to the influence of feminist movements. The Republic era and contemporary art represent the evolution of the female figure in Turkish art. Women have used art as a means to tell their stories, reshape societal perceptions, and depict the female figure as a symbol of a strong, liberated, and progressive society, challenging gender roles and societal norms. This transformation continues to be a significant aspect of Turkish art today.

Research Limitations

This study focuses on the Republican era and the representation of the female figure in Turkish painting.

Implications (Theoretical, Practical and Social)

In conclusion, this study highlights the significance of the female figure in Turkish art and sheds light on the impact of societal processes on the shaping of the female image. The findings of the research demonstrate that the female figure appears as a strong symbol in art and undergoes evolution in its forms of expression alongside social changes. The female figure in Turkish art emerges as a powerful symbol and evolves in response to societal transformations. This study provides a valuable resource for understanding the meaning and significance of the female image in Turkish art.

Originality/Value

The original value presented in this article revolves around the rise of the female figure and female artists in Turkish art during the Republican era. It emphasizes the reflection of societal changes in the representation of women in art, highlighting the portrayal of female figures as strong and independent symbols of women's power. The article also acknowledges the empowerment of female artists who express their experiences and perspectives through their art, contributing to the universal language of contemporary art.

This article serves as an important resource to understand the role and impact of the female figure and female artists in Turkish art. Its original value lies in emphasizing the evolution of the female figure in Turkish art and the empowerment of female artists.

Araştırmacı Katkısı: Burcu KAYA KARADUMAN (%100).